

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Omakeva yksinäisyyden symbolina

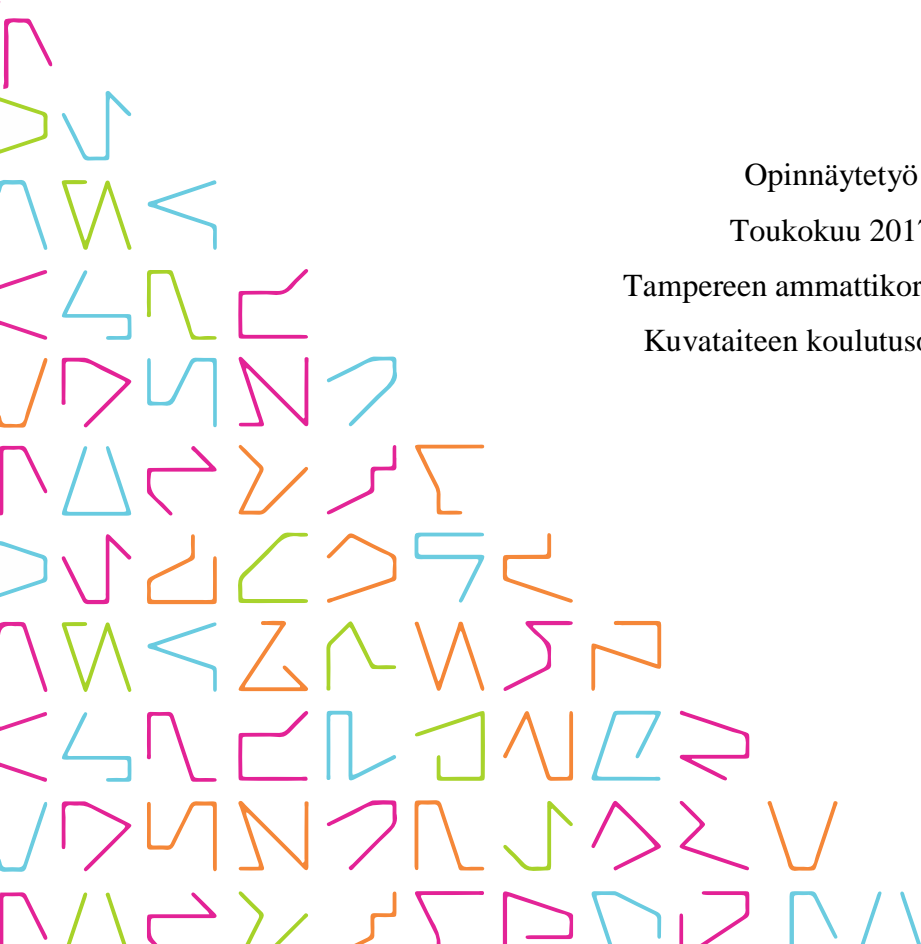
Hanna Lehikoinen

Opinnäytetyö

Toukokuu 2017

Tampereen ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma

Lehikoinen, Hanna
Omakuva yksinäisyyden symbolina

Opinnäytetyön kirjallinen osa,
toukokuu 2017

Lopputyöni kirjallisessa osassa pohdin yksinäisyyden roolia taiteellisessa työssä sekä tutkin omakuvaa yksinäisyyden kuvaajana. Tekstissäni tarkastelen yksinäisyyden rajaavia ominaisuuksia sekä sen mahdollisuuksia taiteellisen työskentelyn näkökulmasta.

Aineistonani olen käyttänyt taiteilijoiden päiväkirjoja, tieteellistä tekstiä, sekä nettilähteitä. Pohdin omakuvan merkitystä tekijälleen ja tarkastelen omakuvan haasteita. Lopuksi esittelen lopputyöni taiteellisen osan, installaation *Itse ja Ihtiriekkö*.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
BA, Fine Art Programme

Lehikoinen, Hanna
Self-portrait as a symbol of loneliness

Bachelor's thesis,
May, 2017

In my thesis I study the role of loneliness in artistic work. I also explore self-portrait and its mission in reflecting loneliness. I study the limiting qualities of loneliness but also its possibilities from artistic work's point of view.

As my sources I have used diaries of artists, scientific research and articles and some internet sources. Because of the individual nature of my topic I have tried to deal it in a way that it ables the reader to have a conversation with the text. I study self-portrait and its meaning for its maker. I also explore the challenges of self-portrait. In the end I introduce my installation *Self and Ihtiriekko*.

Key words: loneliness, self-portrait, artistic work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	ITSENÄINEN LUOVA TYÖ	7
3	YKSINÄISYYS	8
4	MINÄ JA MUUT.....	10
5	OMAKUVA.....	Fehler! Textmarke nicht definiert.
	5.1 Omakuvan merkitys tekijälleen.....	13
	5.2 Turhamainen omakuva	Fehler! Textmarke nicht definiert.
	5.3 Omakuvan symboliikkaa; eläinhahmot ja luonto	16
6	ITSE JA IHTIRIEKKO.....	Fehler! Textmarke nicht definiert.
7	POHDINTA	24
	LÄHTEET.....	Fehler! Textmarke nicht definiert.
	Kuvalähteet.....	26

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni kirjallisessa osassa tutkin yksinäisyyttä osana taiteilijuutta, itsenäisen luovan työn luonnetta sekä omakuvaa yksinäisyyden symbolina.

Tutkielmassani etsin yhteneväisyyksiä, en yleistyksiä, yksinäisyyden kokemuksille ja tulkinnoille.

Tarkastelen muutamia kuvataiteilijoita ja heidän puhettaan yksinäisyydestä etsien jaettuja ilmaisuja yksinäisyyden kokemuksista. Toivomukseni on saada kuva taiteilijuuden ja yksinäisyyden suhteesta. Tutkielmani määrittelee yksinäisyyden ja yksinolon esittämistä, jäämättä kuitenkaan kiinni sanojen määrittelyyn, sillä ihmisen kokonaisvaltaiset kokemukset ja tuntemusten monimuotoisuus ei mielestäni selkene sanoja määrittelemällä vaan syventymällä kuuntelemaan yksilöä sekä ottamalla huomioon laajemman alan hänen maailmastaan. Tutkielmassani tarkastelun kohteena ovat omakuvat, joita tulkitseen yksinäisyyden näkökulmasta. Pohdin omakuvan merkitystä taiteilijalle ja tutkin, kuinka yksinäisyyttä ilmennetään omakuvien kautta.

Mitä yksinäisyys merkitsee taiteilijan työssä ja miten sitä esitetään? Millaista kuvaa yksinäisyydestä rakentavat taiteilijoiden omakuvat? Tavoitteeni ei ole niinkään löytää ”oikeita” vastauksia vaan antaa lukijalle aihetta pohdintaan mahdollisesti myös omalla kohdallaan. Yksinäisyys on yleinen ilmiö jota jokainen meistä kokee toisinaan. Yleisyydestään huolimatta yksinäisyys koetaan persoonallisena ja henkilökohtaisena tilana, jossa ollaan yksin.

Taiteilijan työn yksinäisestä luonteesta sekä työn haastavuudesta antaa kuvaa Piia Hounin ja Heli Ansion toimittama ja Työterveysministeriön teettämä *Taiteilijan työ, Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa* -tutkimus, jota olen aineistonani käyttänyt. Henkilökohtaisten yksinäisyyden kokemusten pohjalta tarkastelen kuvataiteilijan ammattia, sen vaatimuksia ja haasteita yksinäisyyden näkökulmasta.

Aineistonani ovat Frida Kahlon sekä Kalervo Palsan päiväkirjat, Jyrki Siukosen kolmen tutkielman kokoelma Kalervo Palsasta, omakuviin ja omaelämäkerralliseen kirjoittamiseen keskittyvä teos *Omakuva on jokaisen kuva*, Ylen Elävän arkistoon tallennettu dokumenttielokuva sekä Työterveyslaitoksen teettämä tutkimus.

Syy päiväkirjojen käyttöön lähdemateriaalina perustuu ajatukseeni päiväkirjatekstien paljaudesta. Koen, että päiväkirja on kirjoittajalleen henkilökohtainen teksti, joka lähtökohtaisesti kirjoitetaan itseä varten. Näin uskon sieltä löytyvien ilmaisujen olevan autenttisempia kuin esimerkiksi haastattelut.

Frida Kahlon päiväkirjaa selkeyttävät ja syventävät Carlos Fuentesin kirjoittama johdanto sekä Sarah M. Lowen essee kirjan loppupuolella. Siukosen *Laulu sieluni autiudesta*, *Kolme tutkielmaa Kalervo Palsasta* on Palsan elämää ja taidetta monipuolisesti tulkitseva teos, joka Maj-Lis Pitkäsen toimittaman *Kalervo Palsan päiväkirjat* -teoksen rinnalla toimii tekstini lähteenä. Omakuvaan pureudun *Omakuva on jokaisen kuva* -teoksen kautta ja tietysti tutkimalla Kahlon ja Palsan tuotantoa. Kyseisten taiteilijoiden valikoituminen aineistooni johtuu mielenkiinnostani heidän tuotantaan ja elämäänsä kohtaan. Toki tarve on myös löytää taiteilijat, joiden tuotannossa on riittävästä omakuva-materiaalia.

Oman työskentelyprosessini ajan pyrin pitämään päiväkirjaa, mutta alun innostuksen jälkeen kirjoitukset harvenivat ja lopulta saattoi olla viikkoja, jos ei kuukausia, kirjoitusten välillä. Lähdemateriaaliksi tälle tekstille omasta päiväkirjastani tuskin olisi ollut, koska jo lähtökohtaisesti tieto oman tekstin käytöstä lähdemateriaalina varmasti vaikutti päiväkirjateksteihini rajoittavasti. Lisäksi esittelen tutkielmassani lopputyöni *Itse ja Ihtiriekkö*, joka on taiteilijan omakuva.

2 ITSENÄINEN LUOVA TYÖ

Taiteen tekeminen ei aina ole yksinäistä. Tekijästä riippuen taiteilija voi työskennellä esimerkiksi ryhmässä tai erilaisten yhteisötaideprojektien parissa. Tietysti henkilö voi kokea yksinäisyyttä ryhmässä, eikä ole kiveen kirjoitettu, että yksin työtään tekevät taiteilijat olisivat aina yksinäisiä.

Työterveyslaitoksen tutkimuksessa nostetaan esiin kriisikokemukset. Kuvataiteilijoilta kysyttäessä kriisikokemuksiin liitetään masennuksen ja burn outin ohella mm.yksinäisyys. Tutkimukseen vastanneet eivät ole juuri tehneet vastatessaan jaottelua työn ja yksityiselämän välillä taiteellisen työn kokonaisvaltaisuudesta johtuen. (Houni & Ansio 2013, 80.)

Itsenäinen luova työ on luonteeltaan omaehtoista. Vastuuta työstään, sen toteutuksesta, aikatauluista, työhyvinvoinnista ja päätöksenteosta kantaa taiteilija. Kaiken vastuun kantaminen voi tuntua kuormittavalta ja vaikka avuntarvetta toisinaan olisikin, on toisen luovaan työskentelyyn hankala puuttua. (Ansio & Houni 2013, 158.)

Itsenäistä luovaa työtä tekevistä taiteilijasta voi tuntua ristiriitaiselta se ammatin piirre, joka vaatii meitä olemaan ihmisten parissa. On melko tyypillistä, että työtä tehdään yksin kunnes lopulta näyttelyt, avajaiset, tiedottaminen, erilaiset hakemukset ja mahdollinen julkisuus vaativat taiteilijalta sosiaalisuutta ja vuorovaikutustaitoja.

Taiteilijan työ -tutkimuksessa tulee ilmi, että vuorovaikutustaidoista tärkeimpinä kuvataiteilijat pitävät palautteen antamista, verkostoitumista sekä ”itsensä myymistä”.

Kuvataiteilijalta usein vaaditaan myös kykyä esitellä omaa työtään ja esillä olemisen valmiudet koetaan myös oleelliseksi osaksi ammattia. (Ansio & Houni 2013, 124.)

Monet voivat kokea tämän vaihtelun miellyttävänä ammatin piirteenä, mutta yksinäisyyteenkin voi varmasti tottua ja sen jälkeen tulevat sosiaaliset tapahtumat saatetaan kokea ahdistavina.

3 YKSINÄISYYS

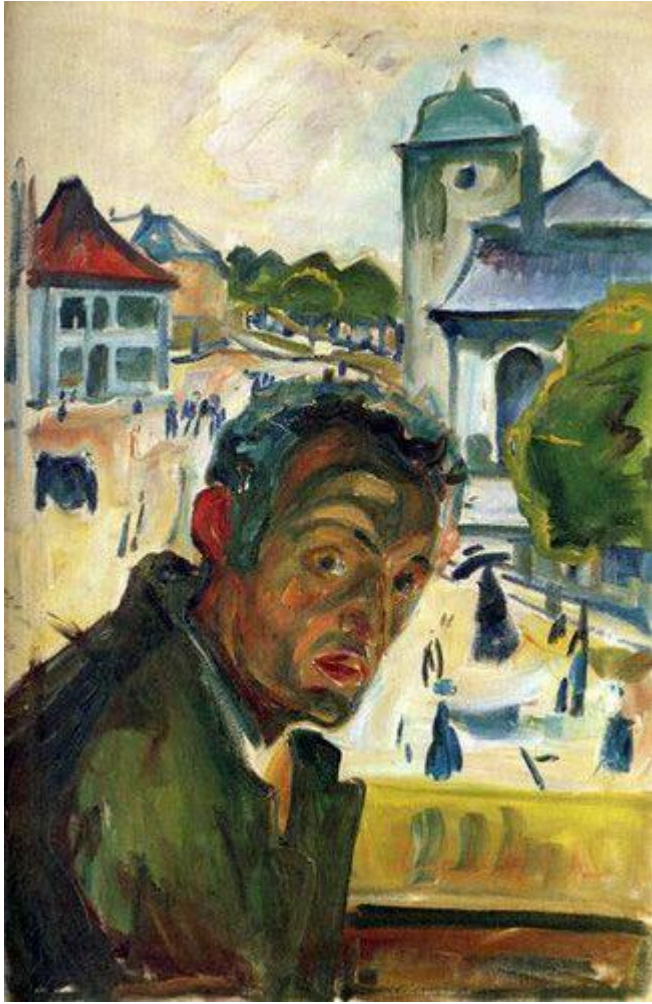
Yksinäisyyden voi siis kokea kriisinä ja työn varjopuolena, mutta toisaalta se voi olla myös tekemisen ehto tai voimavara. Palsan päiväkirjassa puhe yksinäisyydestä jatkuu sen ensisivuilta aivan päiväkirjan loppuun saakka ja hänen kirjoituksissaan yksinäisyys näkyy juuri niin monimuotoisena kuin se suinkin vain voi olla. Milloin yksinäisyys on musertavaa, milloin se on ainoa tapa olla ja hengittää.

Oman sisäisen maailman vaaliminen suhteessa ulkomaailmaan antaa tilaa taiteelle, mutta sen ulkopuolelle jää kaivattavaa. Yksinäisenä ihmisenä Palsa kaipaa rakkautta, mutta ujouttaan Palsan on mahdoton voittaa. (Siukonen 2009, 22, 33.) Vuoden 1967 merkinnöissä hän kirjoittaa: “Ei minulla ole ketään ystävää, ei tule olemaan, sillä haluan olla yksin, elää ja kokea Kauneuden, Taiteen maailman.”(Palsa 1990, 60). Palsan kirjoittaman pohjalta voisi tulkita yksinäisyyden olevan hänen kohdallaan jonkinlainen ehto taiteelle.

Yksinäisyys, sen mukanaan tuomat tunteet ja ajatukset voivat toimia materiaalina taiteellisessa työssä. Aihetta käsitellään monesti taiteilijoiden omakuvissa, esimerkkinä Kimmo Pyykön omakuvana tunnettu veistos *Suuri yksinäinen*(1975) tai Edvard Munchin maalaus *Self-portrait in Bergen*(1916).

Yksinäisyyden kokemuksen ankaruus antaa aihetta luomiseen. Vaikeat tunteet ovat raakamateriaalia taiteelle. Jos etsimme syvempää yhteyttä ikäviin tunteisiimme omakuviamme kautta, voimme stimuloida ajattelumme tiedostamatonta osaa puhumaan taiteen kielellä, ehdottaa valokuvataiteilija Cristina Nunez artikkelissaan *The self-portrait experience in Turku 2011*.(Nunez 2011, 92.)

Frida Kahlo sairasti läpi elämänsä ja teoksissaan hän onnistui kertomaan kokemastaan kivusta, jakamaan sen katsojan kanssa. Koemme kivun olevan jotain sanoin kuvaamatonta, silti taiteen kautta voimme ilmentää asioita, joille ei ole sanoja. Kahlo maalasi omia kasvojaan, kipuaan. Kertoessaan taiteensa kautta kivustaan ja elämän raadollisuudesta, hän tekee näkyväksi elämän monimuotoisuuden. Rehellisyydessään hänen taiteensa tunnistaa meidän sisimmät ominaisuutemme.(Fuentes 1995, 16.)

Kuva 1: Edvard Munch, Self-portrait in Bergen, 1916

Kuva 2: Kimmo Pyykkö, Suuri yksinäinen, 1975

4 MINÄ JA MUUT

”Ei kukaan tajunnut minun sieluni herkkyyttä silloin, eikä kukaan tajua sitä nyt.”
(Palsa 1990, 44) .

Ajatus omasta erikoisuudesta ja erilaisuudesta voi myös viedä etäälle muista ja luoda tunteen siitä, etteivät toiset ihmiset ymmärrä. Luovan työn luonnetta voi olla vaikea hahmottaa henkilölle, joka ei itse tee vastaavanlaista työtä. Palsa tosin tunsu eroa myös muihin taiteilijoihin, niihinkin, jotka hänen tapansa asuivat Lapissa. Päiväkirjassaan Palsa puhuu muista Lapin taiteilijoista, jotka toimivat kosketuksissa toisiinsa ja hän itse joutuu toimimaan *”täysin yksin, vailla kontakteja muihin taiteenharrastajiin”*. (Palsa

1990, 241.) Helsingissä vietetyltä ajaltaan Palsa kirjoittaa: *“Nämä ihmiset eivät pysty tulemaan minun tasolleni vaikka minä tulisin puolitiehen vastaan.”* (Palsa 1990, 220).

Helputusta yksinäisyyteen ei välttämättä tarvitse saada ihmiseltä joka siinä hetkessä kuuntelee ja ymmärtää. Samankaltaisia ajatuksia kuin nyt ajattelet on joku muu jo luultavasti aikoinaan pohtinut ja hengenheimolaisia voi löytää vaikkapa kirjoista.

Kazantzakisia luettuaan Palsa toteaa: *“Kun luin häntä, en enää tuntenut yksinäisyyttä, olin hänen kanssaan, tappelin hänen kanssaan”*. (Palsa 1990, 104.)

Poliittinen järjestötoiminta oli osa sekä Palsan että Kahlon elämää. 1970-luvulla Palsa oli mukana Marxilais-leniniläisten ryhmien toiminnassa ja Frida Kahlo osallistui elinaikanaan ensin Las Cachuchas- ja myöhemmin Los Fridos- ryhmien toimintaan. Syy poliittiseen toimintaan on varmasti ideologinen, mutta luultavasti yksinäisyys on Kahlon ja Palsan kohdalla myös syynä ryhmiin hakeutumiseen. (Fuentes 1995, 11 ja Siukonen 2009, 12.)

Onko taiteilijuus siis jotain, joka ajaa eroon muista, vai onko ensin yksinäisyys joka ajaa taiteilijuuteen? Carlos Fuentesin kirjoittama johdanto Frida Kahlon päiväkirjaan kertoo seuraavaa: *“When she saw herself, she painted and she painted because she was alone and she was the subject she knew the best.”* Tämä lause ehdottaa Kahlon maalaavan, koska on yksin ja on itse parhaiten tuntemansa aihe. Syyksi Kahlon yksinäisyyteen tiedämme ainakin hänen onnettomuutensa ja sairautensa, jotka jo varhain pakottivat hänet pitkiksi ajoiksi vuodelepoon ja eroon muista. Kahlon elinaikana oli myös hyvin tavallista, että naiset luopuivat omista tavoitteistaan avioliiton ja perhe-elämän vuoksi. Yhteiskunnallisesti katsottuna Kahlo oli aikansa outolintu omistautuessaan taiteelleen. (Fuentes 1995, 10.)

Kalervo Palsa yritti tietoisesti erottaa oman maailmansa muista voidakseen luoda taidettaan. Esikuvansa Alpo Jaakolan tavoin hän fyysisesti rajaa ja rakentaa oman todellisuutensa ja temppelinsä muuttaessaan pihapiirinsä makasiiniin. Ateljee-mökistä, Getsemanesta, kasvaakin Palsan sisäisen tajunnan yksinäinen, kolmiulotteinen kuvaus. (Siukonen 2009, 19-22.)

Yksinäisyys voi saada aikaan tarpeen luoda itsensä ympärille sellaisen maailman, johon tuntee kuuluvansa. Itävallassa yksin työskennellessäni olen joskus kokenut saavani seuraa teoksistani. Niiden parissa vietetty aika on minun päivieni sisältö, enkä monesti suuren työrupeaman keskellä välttämättä edes kaipaa seuraa tai mielen työskennellessä “vapaa-aikanakin” teoksen parissa muiden ihmisten seura saattaa tuntua jopa

painostavalta ja ihmissuhteisiin keskittyminen vaikealta. Tällöin koen, että taiteilijuus ajaa minut olemaan yksin ja pidempään näin jatkuessaan saatan kokea myös siitä johtuvaa yksinäisyyttä.

“Me taiteilijat luomme itsellemme sellaisen maailman missä meidän on hyvä olla. Se voi olla miellyttävä, sadistinen, yllättävä, omituinen, yleensä siinä on kauneutta, kauneus voi olla joidenkin mielestä rumaakin. Minä viihdyn omassa maailmassani, tämä on minun yksityinen Odysseiani.”(Palsa 1990, 184.)

5 OMAKUVA

“Omakuva on paitsi perinteikäs ja itsestään tietoinen kuvataiteen laji myös jatkuvasti muuntuva ja aina uusiin välineisiin luontuva itseilmaisun avaruus“ (Palin 2011, 10.)

Tarkastellessamme omakuvaa, ensimmäiseksi mieleen tulevat maalaukset taiteilijoista, jotka esittäytyvät katsojalle työvälineineen, monesti itseään peilistä tarkastellen. Sarjallisuus on nähty yhdeksi keskeiseksi omakuvan olomuodoksi, joka uudemmassa taiteessa voi tarkoittaa myös prosessuaalisuutta, toteaa Palin esipuheessaan. (Palin 2011, 10.)

“Taidehistoriasta katsoen omakuva on voinut olla, etenkin naistaiteilijoilla, oikeutus ammattitaiteilijuuteen, autobiografinen kommentti, kaksoismuotokuva tai tunnetilan kuvaus.” Roolien, paikantumisen, ruumiillisuuden määrittelyn tai elämänvaiheiden näkökulmista rakennettu identiteetti nähdään jatkuvana prosessina ja sillä on ollut vaikutus nykytaiteen omakuviin, pohtii Erävaara artikkelissaan *Intohimona omakuvat*. (Erävaara 2011, 32.)

Itsen esittämisen muotona omakuva hakee laajempia ulottuvuuksia, eikä rajaudu koskemaan ainoastaan taiteen ammattilaisia. Facebook, Instagram ja muu sosiaalinen media toimii itsen esittämisen näyttämönä ja tällöin itseä edustamaan valitut kuvat eivät välttämättä ole itse tuotettuja, vaan kuvan on voinut ottaa joku muu. (Palin 2011, 11.)

Kautta taiteen historian ovat taiteilijat piirtäneet, maalanneet, veistäneet ja valokuvanneet omakuvia. Myös performanssien ja videoteosten kautta on esitetty omakuvaa. Mikä on omakuvan merkitys taiteilijalle itselleen?

5.1 Omakuvan merkitys tekijälleen

Rembrandtin ja Van Goghin tapaan Frida Kahlo kertoo oman biografiansa omakuviansa kautta. Kahlo oli oman todellisuutensa maalari ja hänen useat omakuvansa ovat tulosta hänen tarpeestaan kuvata oman itsensä lukuisat erilaiset puolet. Kahlo näyttää meille muuttuvan, jatkuvassa liikkeessä olevan persoonan, jolle muutos on pysyvää ja joka jokaisessa hetkessä on tuleva enemmän itsekseen. (Fuentes 1995, 14.)

Samasta aiheesta puhuu myös Cristina Nunez artikkelissaan *Self-portrait experience in Turku 2011*. (Nunez 2011, 92). Nunez valottaa tekstissään sitä, kuinka valokuvien kautta, kuvakuvalta hän käy läpi eri persooniaan etsien jotain, mitä ei vielä itsestään tiedä. Omakuvien rooli yksilön monipuolisuuden tunnistajana näyttäytyy merkityksellisenä osana Nunezin ja Kahlon käsitystä omakuvasta.

Kalervo Palsa dokumentoi omakuvan avulla elämäänsä päiväkirjassaan. Hän kuvailee tarkasti päiväkirjansa sivuilla millaisia omakuvia kulloinkin piirtää tai maalaa. Oma kuvaansa hän käyttää kuvastamaan vallitsevaa sielullista tilaansa. *“Tunnen tarvetta piirtää omakuvan.”*(Palsa 1990, 39.) *“Palsalla systemaattinen “minän” maalaaminen tukee vielä tuoreen taiteilija-identiteetin vahvistamista.”*(Siukonen 2009, 53).

5.2 Turhamainen omakuva

Palsa pohtii päiväkirjassaan turhamaisuuden yhteyttä omakuvaan. Hän toteaa Rembrandtin tehneen itsestään toistasataa omakuvaa turhamaisuuden tähden. *“mutta sittenkin: Ei ainoastaan turhamaisuudesta”.*(Palsa 1990, 46).

Tuottaessaan omakuvaa taiteilija panee itsensä alttiiksi narsistiksi leimautumisen pelolle. Omakuvien tuottamiseen nähdään liittyvän joukko sääntöjä, kuten omakuvien määrällinen kohtuus ja kokonaisen näyttelyn rakentuessa omakuvien varaan tulisi omakuvallisuuden olla teoksissa toissijaista, jollei kuratointia ole suorittanut joku muu kuin taiteilija itse. (Palin 2011, 11.)

Kuva 3: Kalervo Palsa, Omakuva; nuoruuden työ, 1966

Maisema ja omakuva -tutkielmassa Jyrki Siukonen mainitsee omakuvan kuvataiteen genreistä itseriittoisimpana siitä syystä, ettei se vaadi yleisöä (Siukonen 2009, 53.) Omakuvaa on käytetty myös terapian ja voimautumisen keinona. Tuotettaessa omakuvaa tällaisilla menetelmillä, voimme nähdä, että omakuvan merkitys tekijälle itselleen ei menetä voimaansa, vaikka terapeutti(ohjaaja) olisikin kuullut yksilön oivalluksen jo monesta suusta.”Muotokuvan dynamiikka rakentuu juuri äärimmäisen konventionaalisuuden ja äärimmäisen koskettavuuden väliselle jännitteelle.” (Palin 2009, 13.)

5.3 Omakuvan symboliikkaa; eläinhahmot ja luonto

Taiteilijoilla, joiden omakuvia tarkastelen tutkielmaani varten, huomaan olevan paljon luonto- ja eläinaiheita teoksissaan. Frida Kahlo kuvaa usein tauluissaan itsensä lisäksi eläimiä, kuten papukaijoja ja apinoita. Teoksessaan *The Wounded Deer* tai *The Little Deer*, (1946) Fridalla on peuran vartalo.

Kahlon kuvaamat eläinhahmot liittyvät Azteekkien käsitykseen nahualista (nahual), jolla tarkoitetaan toteemieläintä (spirit animal, animal alter ego). Sana nahual kääntyy espanjasta englanniksi myös tarkoittamaan sanaa double eli kaksois- tai kaksoisolento. (M.Lowe 1995, 268.)

Kuva 4: Frida Kahlo, *The Wounded deer*, 1946

Artikkelissaan *Seksiä, päiväkirjoja ja lestadiolaisuutta*, Jaakko Rönkkö analysoi Kaler-vo Palsan nuoruudentyötä *Jänkämaisema*, vuodelta 1966, jossa taiteilija kuvaa itsensä yksinäiseksi kuusenkäkkyräksi, joka suonreunalta katselee kauempana siintävää metsää. Palsa on teoksensa kuusi, yhteisön tai yhteiskunnan ulkopuolella oleva, muista erillinen. Kuusesta tuleekin myöhemmin Palsan yksinäisyyden ja traumojen symboli.

Vuoden 1967 päiväkirjamerkinnöissään Palsa kirjoittaa: *“Liian paljon, liian varhain, voin vain sanoa luodessani katseen taaksepäin elämäni, näen ikäänkuin raiskatun*

puun, keskenkasvuisen ja kuitenkin tyvestä lahon, juuret mädät tai muuten irti maasta, ylimmät oksat vielä tuoreita ja kasvavat hieman, kuinka kauan, en tiedä. Yhteiskunnan ulkopuolelle suljettu, epäsosiaalinen, juureton, kenties kykenevä, mutta vailla halua mihinkään.” (Palsa 1990,57 .)

Vuonna 1973 julkaistussa dokumentissa *Luonnon kuviot*, (Eeli Aalto, Suomi, 1973, Elävä arkisto) Reidar Särestöniemi valottaa eläinaiheidensa taustaa. Muiden perheenjäsenten suorittaessa Särestön tilan töitä agraariperheen nuorimmaksi syntynyt Reidar joutui usein tulemaan yksin toimeen ollessaan vielä liian pieni työntekoon. Leikkitoveriksi jäivät Särestön tilan kissat, koirat, hevoset sekä pässi. Särestöniemi ei omien sanojensa mukaan oppinut samaistamaan itseään ihmisiin, vaan mieluummin karhuun, ilvekseen tai riekkoon. Joissakin omakuvissaan Reidar esiintyy sarvipäisenä ihmishahmona.

Kuva 5: Reidar Särestöniemi, Omakuva ja Ilves, 1972

6 ITSE JA IHTIRIEKKO

Kuva 6: Itse ja Ihtiriekkö, 2017, kuva: Pasi Lehtikoinen

Itse ja Ihtiriekk on installaatio, joka koostuu kahdesta neulalla huovutetusta ihmishahmosta. Aloin harjoitella huovuttamista jo ensimmäisenä opiskeluvuoteni ja olen siitä asti kehittänyt tekniikkaani. Minulle oli tärkeää tehdä myös lopputyöni huovuttamalla, sillä haluan näyttää itselleni, mihin neljä vuotta tekniikkani opettelua on minut tuonut.

Kuvat 7 & 8: Tekoprosessi, 2016, kuvat: Benjamin Pankesegger

Teokseni *Itse ja Ihtiriekk* on omakuva, joka on saanut alkunsa suurten elämänmuutosten myötä syntyneestä tarpeesta tulkita omaa tilannettani. Se on katsaus kuluneeseen vuoteen.

Neljä vuotta kestäneet opinnot ovat päätöksessä ja rakkaus sai minut muuttamaan syksyllä pois Suomesta. Teosta aloittaessani ideani oli aivan toinen, kuvittelin tekeväni teoksen, jonka teemana olisi minun ja Suomeen jääneen siskoni välinen suhde. Pian huomasin, että tärkeintä minulle juuri tällä hetkellä on omakuvan tekeminen, ennen kuin voisin edes kuvitella aloittavani mitään muuta. Olen aiemminkin suurten elämänmuutosten hetkellä kokenut tarvetta omakuvan tekemiselle.

Omakuvan kautta selkeytän itselleni tähän astista elämäni ja pyrin syventymään hetkeen, teen tiliä itselleni siitä kuka olen nyt, keneksi olen kasvamassa ja keneksi haluan tai en halua tulla.

Omakuva on minulle identiteettityötä ja itsen ihmettelyä laajemmin kuin vain tekemällä näköiskuvaa itsestäni. Teoksen Itse ja Ihtiriekko kohdalla en alunperinkään pyrkinyt itseni peilikuvan työstämiseen vaan keskittymään tuntemuksiin itsestäni sekä tulkitsemaan omia ajatuksiani.

Teoksen parissa työskennellessäni huomasin jossain vaiheessa, kuinka innottomasti ja suorituksenomaisesti työskentelin. Työskentelyni mekaanisuus ei tue ajatustani omakuvan merkityksestä. Tekemiseni innottomuus ja työstäni huokuva merkityksetömyys itselleni ajoivat minut miettimään, mihin innostus ja ihmettelyn taito katoavat.

Aloin työstää lapsen hahmoa teokseni toiseksi ihmishahmoksi. Lasten kyky innostua ja ihmetellä on jotain mitä olen aina ihailnut. Kyky innostua on jotain jonka haluan osaksi itseäni, jotain mitä en koskaan halua kadottaa. Lapsihahmoa työstäessäni koin teokseni merkityksen kasvavan, se alkoi ilmentää myös suhdettani taiteeseeni ja siihen, kuinka arvotan tekemistäni. Erityisen tärkeiltä tekemäni havainnot tuntuvatkin juuri nyt kun olen valmistumassa kuvataiteilijaksi.

Kuvat 9 & 10: Tekoprosessi, 2016, kuva: Hanna Lehikoinen

Nimi *Itse ja Ihtiriekkö* rakentuu useiden itselleni merkityksellisten yhteyksien ympärille. Nimeämisprosessi alkoi sanasta sielulintu, jonka olin joskus vuosia sitten kuullut joltakulta. Törmäsin ihtiriekkö-sanaan tätä kautta ja se viehätti minua jo ennen kuin tiesin sanan merkityksen. Ihtiriekkö tarkoittaa surmatun lapsen sielua, joka ei saa rauhaa ja palaa siksi kummittelemaan. (Haavio & Harva 1992, 222).

Kuva 11: *Itse ja Ihtiriekkö*, 2017, kuva: Pasi Lehikoinen

Minun *Itse ja Ihtiriekköni* symboloi intoa ja ihmettelyn taitoa, niitä asioita, joita ilman en voi luoda, joita ilman tekemiseni kadottaa merkityksensä.

Teoksessani Ihtiriekkö on sijoitettu pöydästä ja kahdesta istuimesta kasatun pinon päälle. Tällä installoinnilla haluan ilmentää lapsen kykyä kuvitella tuolipino miksi vaan; kallioksi, torniksi, rakennukseksi. Aina ei tarvitse nähdä sitä mikä on, vaan mikä voisi olla.

7 POHDINTA

Mitä yksinäisyys siis merkitsee taiteilijan työssä ja millaista kuvaa yksinäisyydestä taiteilijoiden omakuvat rakentavat?

Niinkuin kaikessa muussakin myös yksinäisyydessä vaikuttaisi olevan kaksi puolta. Tutkielmani perusteella yksinäisyys koetaan sekä kriisinä että voimavarana omalle työskentelylle. Luovan ammatin kokonaisvaltaisuuden vuoksi yksinäisyys näyttäisi toisinaan ulottuvan taiteen tekemisen kautta koskemaan myös muuta elämää. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi vaikeutena sopeutua muiden ihmisten seuraan.

Yksinäisyys voi ilmetä hakeutumisenä erilleen muista. Pyrkimys eristäytymiseen näyttäisi joidenkin taiteilijoiden kohdalla olevan ehto taiteen tekemiselle. Koen olevani luonteeltani sosiaalinen ja menevä tyyppi, jolloin hakeutuminen omilleni on tietynlainen pakko, jotta saan rauhan toteuttaa itseäni taiteen keinoin. Erilleen hakeutuminen on kohdallani keino omistautua täysin tekemiselleni. Yksinolo antaa paljon tilaa taiteen toteuttamiselle, mutta jättää ulkopuolelleen kaivattavaa.

Merkinnöissään Kalervo Palsa mainitsee usein olevansa erilainen kuin muut ja haikailee ns. normaaliuden perään. Palsa oli edellä aikaansa, eikä sen vuoksi löytänyt juurikaan ihmisiä, joille olisi voinut jakaa ajatuksiaan. Koen, että taiteesta tuli Palsan väline keskustella muiden kanssa. Nykypäivän kommunikointikeinojen kuten keskustelupalstojen ja sosiaalisen median kautta Palsakin olisi saattanut löytää enemmän hengenheimolaisia ja näin kokea itsensä vähemmän yksinäiseksi tai sitten kontaktien mahdollinen paljous olisi saattanut toimia ennemminkin lamauttavasti. Yksinäisyys tuntuu erilaiselta isossa ihmisjoukossa kuin seistessä yksin tunturin päällä.

Yksinäisyyden tarkastelussa osana taiteilijuutta on otettava huomioon tarkasteltavan henkilön luonteenpiirteet sekä elämäntilanne. Taidepuheen perusteella Kalervo Palsaa voisi helposti luonnehtia ujoksi ja uskon tämän osittain vaikuttaneen hänen kokemaansa yksinäisyyteen. Frida Kahlo taas oli kohtalonsa uhri siinä määrin, että sairaus päätti osin hänen puolestaan hänen yksinäisyydestään. Taidepuheessa molemmista taiteilijoista luodaan yksinäistä kuvaa, joka toimii taiteen lähteenä.

Omakuvan kautta rakennetaan kuvaa taiteilijasta. Se on keino tutkia ja tulkita omaa itseä. Tutkielmassani omakuva näyttäytyy monikäyttöisenä välineenä, jonka kautta tutustutaan itseen ja etsitään uusia puolia itsestä.

LÄHTEET

- Aalto, Eeli, Reidarin värilliset aistimukset, Suomi, 1973, Ylen Elävä arkisto, katsottu 20.01.2017, <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2009/08/18/reidarin-varilliset-aistimukset>
- Ansio, Heli; Houni, Pia, 2013. Taiteilijan työ : Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa, Työterveyslaitos, Taiteilijan_työ.pdf, luettu 15.10.2016
- Erävaara, Taina, 2011. Intohimona omakuvat. Teoksessa Omakuva on jokaisen kuva (toim. Ilona Tanskanen). Turku: Turun ammattikorkeakoulu
- Fuentes, Carlos 2005. Johdanto. Teoksessa The Diary of Frida Kahlo – An Intimate Self-portrait. New York: Abrams, Harry N., Inc.
- Haavio & Harva, 1992. Suomen sanojen alkuperä, Etymologinen sanakirja, Suomalaisen kirjallisuuden seura. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Kahlo, Frida, 2005 (1995). The Diary of Frida Kahlo – An Intimate Self-portrait. New York: Abrams, Harry N., Inc.
- Lowe, Sarah M. 2005. Essee. Teoksessa The Diary of Frida Kahlo – An Intimate Self-portrait. New York: Abrams, Harry N., Inc.
- Nunez, Cristina, 2011. The Self-portrait experience in Turku. Teoksessa Omakuva on jokaisen kuva (toim. Ilona Tanskanen). Turku: Turun ammattikorkeakoulu
- Palsa, Kalervo, 2002 (1990). Kalervo Palsan päiväkirjat. Merkintöjä vuosilta 1962-1987. Toinen painos (toim. Maj-Lis Pitkänen) Helsinki: WSOY
- Palin, Tutta, 2011. Esipuhe. Teoksessa Omakuva on jokaisen kuva (toim. Ilona Tanskanen). Turku: Turun ammattikorkeakoulu
- Siukonen, Jyrki, 2009. Laulu sieluni autiudesta, Kolme tutkielmaa Kalervo Palsasta. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Kuvalähteet:

Kuva 1:

s-media-cache-

ak0.pining.com/564x/9d/20/15/9d2015a239394b42023e87c30699d7f9.jpg, haettu

18.04.2017

Kuva 2:

[http://c80b9f48ce607e5c4894-](http://c80b9f48ce607e5c4894-48346a8e3eeb60798a0f8e37499622d2.r18.cf1.rackcdn.com/965a8ac0c3463660b7a15d228f026)

[48346a8e3eeb60798a0f8e37499622d2.r18.cf1.rackcdn.com/965a8ac0c3463660b7a15d228f026,](http://c80b9f48ce607e5c4894-48346a8e3eeb60798a0f8e37499622d2.r18.cf1.rackcdn.com/965a8ac0c3463660b7a15d228f026)

haettu 18.04.2017

Kuva 3:

[www.mutualart.com/Artwork/Omakuva---nuoruuden-tyo/D152AE6486699EC0,](http://www.mutualart.com/Artwork/Omakuva---nuoruuden-tyo/D152AE6486699EC0)

haettu 18.04.2017

Kuva 4:

[fridakahlo.org/images/paintings/the-wounded-deer.jpg,](http://fridakahlo.org/images/paintings/the-wounded-deer.jpg)

haettu 18.04.2017

Kuva 5:

[artnet.de/WebServices/images/11004001ldqYqFFgzKECfDrCWQFHPKc2GJ/reidar-sarestoniemi-omakuva-ja-ilves.jpg,](http://artnet.de/WebServices/images/11004001ldqYqFFgzKECfDrCWQFHPKc2GJ/reidar-sarestoniemi-omakuva-ja-ilves.jpg)

haettu 18.04.2017

Kuva 6:

Itse ja Ihtirikko Komuutti, kuvaaja: Pasi Lehikoinen, 01.04.2017

Kuvat 7 & 8:

Tekoprosessi, Itävalta, kuvaaja: Benjamin Pankesegger, 25.09.2016

Kuvat 9 & 10:

Tekoprosessi, Itävalta, kuvaaja: Hanna Lehikoinen, 29.01.2017

Kuva 11:

Itse ja Ihtirikko, Komuutti, kuvaaja: Pasi Lehikoinen, 02.04.20

